

Rafał Jakubowicz, דם ודיו / Krew i atrament, neon, Galeria Le Guern, Warszawa 2022

Rafał Jakubowicz w pracy *Krew i atrament* nawiązuje do ספר האות (czyt. „Sefer ha-Ot”), ukończonej w 1288 roku *Księgi Znak*, dzieła XIII-wiecznego kabalisty pochodzącego z Saragossy, rabiego Abrahama ben Samuela Abulafii (1240-1292). „Abulafia swoją metodę poznania mistycznego – pisał Gershom Scholem – nazywa »Drogą Imienia«, w odróżnieniu od współczesnych sobie kabalistów, którzy mistyczne atrybuty Boga kontemplują i urzeczywistniają na »drodze sefirot«. Dopiero obie te drogi razem składają się na kabałę – droga sefirot jest kabałą »rabiniczną«, a droga Imienia - »profetyczną«¹. Dla Abulafii najwyższą funkcją języka była kombinatoryka literowa. Język był dla niego, jak to ujął Arje Mikołaj Krawczyk: „oczywistym narzędziem do osiągnięcia ekstazy świadomości automesjańskiej i profetycznej”².

W drugiej części „Księgi Znak” pojawiają się słowa בין דם לדיו ובין דיו לדם (czyt. bejn dam ledjo uwejn djo ledam), które można przetłumaczyć „pomiędzy krwią a atramentem i między atramentem a krwią”. Pochodzą one ze zdania: „I przemówił JHWH do mnie w czasie mojej wizji Jego Imienia Objawionego i Wyjątkowego, we krwi mojego serca, rozdzielając pomiędzy krwią a atramentem i między atramentem a krwią”³. Krew jest alegorią elementu duchowego, a atrament – intelektu.

Do Zachariasza (Zecharjahu), narratora *Księgi Znak* i alter ego rabiego Abulafii, rzekł JHWH: „Twoja dusza życiowa ma na imię: krew, atrament zaś jest imieniem twojego ducha. Oto twój ojciec i twoja matka są nauczycielami tego właśnie Mojego Imienia i tegoż właśnie [Imienia] wypowiedzenia. Usłyszałem o wielkiej różnicy, jaka jest między moją duszą życiową a moim duchem, i poczułem wielką radość z tego, i poznałem, że moja dusza życiowa zamieszkuje w barwie: w zwierciadle czerwonym niczym krew, duch mój zaś zamieszkuje w kolorze: w zwierciadle czarnym niczym atrament. A w sercu [rozgorzała] wielka wojna między atramentem a krwią, a krew pochodziła z ducha, atrament zaś z popiołu, Zwyciężył atrament nad krwią, a Szabat pokonał wszystkie dni świeckie. Odpoczęło moje serce we mnie z tego powodu i złożyłem pochwałę swymi ustami dla Imienia JHWH i podziękowałem w sercu JHWH na wieczność”⁴. W trzeciej części *Księgi Znak* Zachariasz ma wizję, w której to na czole nadchodzącego z zachodu Człowieka, czyli anioła Jahoela, pozaświatowego przewodnika i jednej z hipostaz Metatrona, znajdował się „wielce ukryty” znak zapieczętowany w dwóch miejscach krwią i atramentem. Czytamy: „Kolorem tej krwi była czerń, która przemieniała się w czerwień, natomiast kolorem tego atramentu była czerwień – i oto stała się czernią. Wygląd znaku, który rozdzielał oba te przejawienia, był biały”⁵.

¹ Gershom Scholem, *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, przeł. Ireneusz Kania, Warszawa 2007, s. 162.

² Rabbi Abraham Abulafia, *Księga Znak*, Arje Mikołaj Krawczyk, *Krew, Orchidea, Atrament. Endofazja i heautoskopia w „Księdze Znak” r. Abrahama Abulafii (1240-1292). Edycja krytyczna, tłumaczenie i interpretacja tekstu*, redakcja naukowa Tomasz Sikora, Warszawa 2018, s. 25.

³ Tamże, s. 153

⁴ Tamże.

⁵ Tamże, s. 33.

Słowa *בין דם לדיו ובין דיו לדם* zostały wyjęte z kontekstu *Księgi Znak* i przeniesione do innego – sztuki współczesnej. Jakubowicza interesuje nie tyle kabalistyczna interpretacja dzieła rabiego Abulafii, co raczej konceptualny potencjał Kabały. Bo metody pracy z tekstem wypracowane przez tradycję kabalistyczną są w gruncie rzeczy bliskie strategiom postkonceptualnym. Przy czym interpretacja dzieła sztuki inspirowanego mistyką żydowską wymaga nie tylko znajomości praktyk konceptualnych, ale również biegłości w zakresie kombinatoryki liter oraz gematrii (hebrajskie litery oraz słowa posiadają swoją wartość liczbową – i tak *דיו דם* przekłada się na wartość liczbową 44 i 26). Dzieło sztuki, wykorzystujące język hebrajski oraz inspirowane żydowską tradycją mistyczną można czytać na różnych poziomach: jako dzieło sztuki pojęciowej (mówiąc językiem Jerzego Ludwińskiego) oraz jako realizację do analizy której niezbędna jest wiedza z zakresu judaizmu (w tradycji kabalistycznej każda litera 22-literowego alfabetu hebrajskiego jest całym światem). Jakubowicz określa tę praktykę jako kabalistyczny konceptualizm.

Rafał Jakubowicz, ur. 1974. Absolwent Wydziału Wychowania Plastycznego oraz Wydziału Malarstwa Grafiki i Rzeźby Akademii Sztuk Pięknych oraz Wydziału Neofilologii (specjalność: hebraistyka) Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zatrudniony na Uniwersytecie Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, gdzie prowadzi Pracownię Sztuki w Przestrzeni Społecznej.

Wystawa związana z realizacją tematu Rafała Jakubowicza, pt. *Język hebrajski w sztuce artystów konceptualnych i postkonceptualnych w Izraelu* w ramach badań statutowych Wydziału Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, finansowanych ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na naukę w latach 2016/2021 jako projekt badawczy.